

Van links naar rechts: Peter Craghs, Paul Zijlstra, Maarten Schneider, Herman van Run, Huub Elzerman, Piet Hagen

Foto: Ton Borsboom

De Zes van Utrecht: Het centrum van de macht

Een historische dag in meerdere opzichten, 3 juli 1991. Eindelijk een zomerse dag. Enkele dagbladjournalisten staakten. En de zes directeuren van de School voor Journalistiek en Voorlichting, allen in blakende gezondheid, kwamen voor het eerst in hun leven gezamenlijk bijeen. In een alles verzegend heet zaaltje van het Utrechtse Stadsasteel Oudaen gebruikten ze de lunch en bespraken uitvoerig verleden, heden en toekomst van 'hun' jubilerende school.

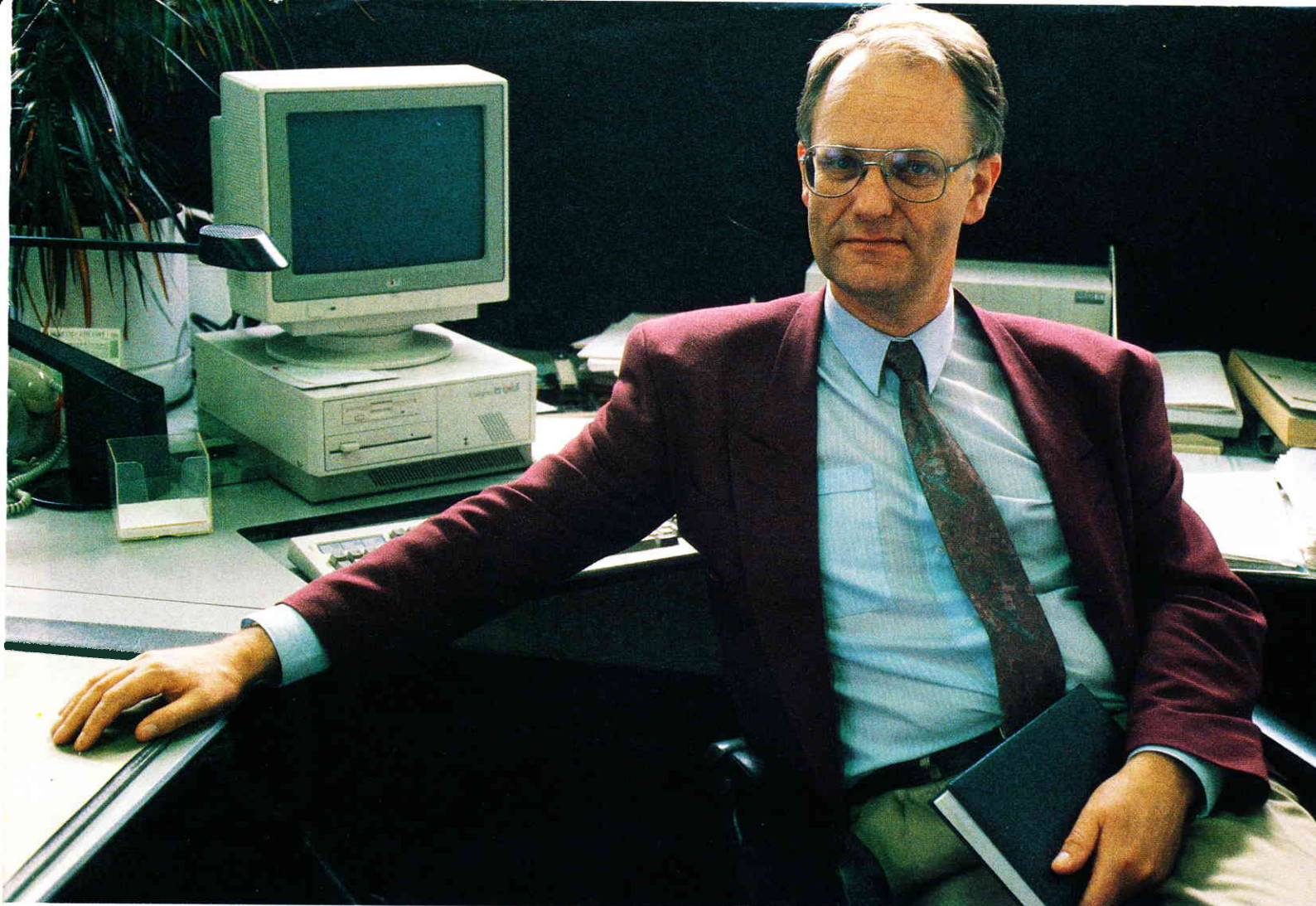

Foto: Theo van Hout

In een kwart eeuw ontwikkelde de school zich van klassieke middelbare school naar meest 'gedemocratiseerd' instituut van Europa tot gestructureerde vakopleiding. In de toekomst zal de school een centrum voor vakbeoefening met internationale allure worden als we de huidige directeur Piet Hagen (49) mogen geloven. "Vanaf augustus zijn we gemodulariseerd. Dat wil zeggen dat alle lessen in blokken van zeven weken worden gegeven zoals bijna overal in het HBO en WO. Het modulensysteem maakt uitwisseling tussen verschillende instituten mogelijk. Het interesseert mij niet zo of de daadwerkelijke vakopleiding straks een, twee, drie of vier jaar duurt. Het journalistieke ambacht eist steeds meer kennis en vakmanschap, dat kun je niet allemaal in vier jaar proppen." "Het journalistiek onderwijs kent geen traditie in Nederland. De Verenigde Staten lopen wat dat betreft 75 jaar voor. Wie leest er nu ooit een boek over journalistiek? Ik vind dat wij onze vakbroeders en zusters de gelegenheid moeten geven om over het vak te lezen. We overwegen nauwere ban-

den aan te gaan met het blad Reporter en publiceren vanuit de school steeds meer boeken. Dit jaar zelfs al vijf, geloof ik." Toen oud-student Roel Zaadnoordijk in 1983 'Terugblik op de Toekomst' over de school publiceerde was de directie minder enthousiast. Vanwege de controversiële inhoud verbood Peter Craghs, tegenwoordig hoofd in- en externe betrekkingen van de Nederlandse Spoorwegen en directeur van de school van 1978 tot 1986, de verkoop binnen de muren van de school. De pr zat hem blijkbaar toen al in het bloed. Craghs: "Het is een slecht boekje." "Het is helemaal niet slecht. Het is héél slecht", reageert Herman van Run (73) directeur van 1970 tot 1971. Maarten Schneider, directeur van 1966 tot 1970: "Ik wil geen kwaad over die jongen horen want zijn

vader is een uitstekend tandarts. Ondanks alles was het wel een goede jongen." De school behoort goede journalisten af te leveren. Al bij het aperitief vlogen de here en de haren over de vraag wat goed onderwijs aan studenten journalistiek is. Peter Craghs ziet kans tussen het lepel en van de runderbouillon door zijn visie op onderwijs te geven. "Toen we begin jaren

PIET HAGEN:
'Het journalistiek onderwijs kent geen traditie in Nederland.'

Foto: Ton Borsboom

Foto: Theo van Houts

tachtig de leerdoelen opnieuw moesten formuleren won telkens weer het inzicht dat we geen vakidioten moesten opleiden. Je moet mensen zo opleiden dat ze zich breed kunnen oriënteren. Maar je hebt nu eenmaal mensen die in een bepaalde richting sterke talenten hebben, die moeten de gelegenheid krijgen tot specialisatie."

"Goed of slecht onderwijs maakt niet zo veel uit. De gemiddelde student zal altijd streven naar een zes. Het enige effect van slecht onderwijs is dat een student uit zijn stoel omhoog zal komen om toch dat minimum niveau te halen", zegt de tweede man van de van de afdeling voorlichting bij Philips, Huub Elzerman (47), directeur van '86 tot '90.

Paul Zijlstra (60), van '71 tot '78 directeur van de school tegenwoordig werkzaam in het management consultancy:

"Het succes van de school wordt bepaald door de activiteiten van de student. Als er goede studenten zijn krijg je goede afgestudeerden en daar gaat het om. Het is net als met goede wijn die je slechts een paar jaar hoeft te laten liggen."

Schneider fronst zijn wenkbrauwen afkeurend. Stelden de studenten onder Zijlstra min of meer zelf hun lesprogramma samen,

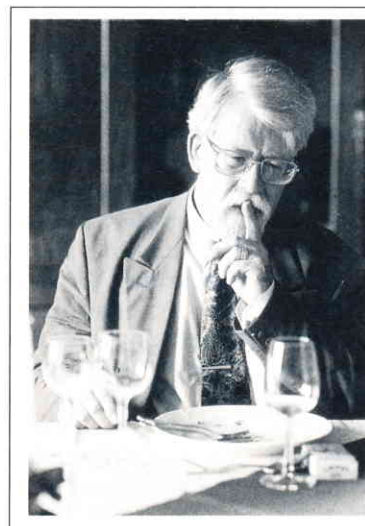
in de tijd van Schneider had de opleiding meer weg van een autoritaire middelbare school.

"Het idee dat slechte docenten toch goede studenten opleveren daar geloof ik niet in. We mogen niet vergeten dat de oprichters van de school bepaalde doelstellingen voor ogen hadden. Ze hebben zich gebaseerd op de bestaande journalistencursussen. Daar kwamen vakken aan bod waar de beroepspraktijk zelf om heeft gevraagd. De beginselen van de sociologie, economie, geografie en al dit soort onderwerpen los van de praktijk van het schrijven. Het onderwijsprogramma lag vast. Een student kon kiezen of hij naar de school wilde. Zo niet, even goede vrienden", zegt Schneider.

"Het blijft maar de vraag in hoeverre je tegemoet moet ko-

men aan de eisen van de beroepspraktijk die dat zelf nauwelijks kan formuleren" meent Elzerman.

"Het lijkt wel of we hier de tien geboden zitten te herformuleren", relateert Herman van Run, buitengewoon hoogleraar persgeschiedenis aan de Erasmus-universiteit. "Studenten dienen te worden opgeleid in de vaardigheden van het vak dat zij blijkbaar begeren. Het moeten vakmensen wor-

PETER CRAGHS:

'Telkens weer won het inzicht dat we geen vakidioten moesten opleiden.'

Foto: Ton Borsboom

Foto: Theo van Hout

den met een onthullend onderscheidingsvermogen en als het even kan met een grote esthetische zin, zodat het niet slechts helder uitdrukke maar bovendien zich sierlijk uitdrukke journalisten worden. Dat was het. Laten we nu maar gaan eten."

Het hoofdgerecht is een moot zalm gegarneerd met coquilles in een roomsaus. Even tikken de vorken en vismessen in stilte. Paul Zijlstra hervat het gesprek.

"We wilden al in 1968 toe naar de marktgerichtheid. In feite heeft Deetman steeds gezegd: 'Als school ben je dienstbaar aan de markt van studenten'."

Schneider: "Ik herinner mij nog goed dat studenten die zich aanmelden voor de school zeiden 'we willen dolgraag de school volgen om straks in de voorlichting te gaan. Men wilde aanvankelijk al het begrip voorlichting bij de opleiding betrekken.'" Onder het bewind van Huub Elzerman kwam de studierichting voorlichting van de grond. "We moesten het aantal leerlingen uitbreiden op straffe van financiële repercussies. In de tweede plaats bleek dat veel mensen van de school in de voorlichting terecht kwamen. Dan kun je niet net doen of je daar niks mee te maken hebt."

Hagen: "De school is zich meer en meer

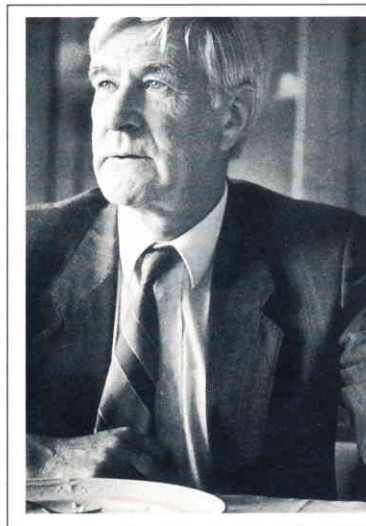
gaan verbreden. Wij zijn begonnen als dagbladschool en zijn dat voor een gedeelte nog steeds. Het beeld van de school dat ten onrechte nog steeds bestaat is dat het een dagbladschool is. Als je ziet wat we aan tijdschrift, radio en televisie doen. Hilversum ziet graag stagiaires en afgestudeerden van onze school komen."

Van Run: "Dagblad dient de hoofdzaak te blijven. De school dient zich verder te richten op publiciteitsmedia waarvan de school het de moeite waard vindt dat ze worden gelezen. Daar horen Story en Privé dus niet bij omdat die gebaseerd zijn op de willekeurige lusten van de huisvrouw. Ik vind dat de school de moed zou moeten hebben om te zeggen: daar voldoe ik niet aan."

Zijlstra: "Maar het wordt niet alleen gelezen door huis-

vrouwen. Van Run: "Mijn excuses dan aan de gemiddelde huisvrouw."

Schneider: "Maar amice, vergeet niet dat er ooit een tijd is geweest dat De Lach niet bij katholieke kappers te lezen gelegd mocht worden. Als we het er over hebben dat de school moet voldoen aan behoeften die er leven in de maatschappij. Dan zou ik zeggen, blijkbaar zijn de behoeften aan die soort bladen groot, dus waarom niet?"

PAUL ZIJLSTRA:

'Als school ben je dienstbaar aan de markt van studenten.'

Foto: Ton Borsboom

Foto: Theo van Houwelingen

Van Run: "Maar moet je je daar voor inspannen? Er zijn journalistieke formules, waarbij het er niet om gaat of de artikelen waar zijn, maar of ze verkopen. Dan zou ik zeggen, daar hoef je nauwelijks iemand voor op te leiden. Iemand die van zichzelf een gouden pennetje heeft hoef je niet op te leiden."

Zijlstra: "Het gaat om een spanningsveld tussen tegemoet komen aan wat je lezers willen en aan de andere kant tegemoetkomen aan een zeker waarheidsideaal."

In 1966 werd de school opgericht en volgens de klassieke zuilen bestuurd. Schneider: "Mij was gevraagd de school te leiden en ik kon kiezen wie ik als docenten wilde op voorwaarde dat de adjunct geen vrijzinnig protestant mocht zijn zoals ik. Dat werd de humanist Schaafsma. De eerste hoofddocent werd de katholieke Zijlstra." Enkele jaren later viel het doek voor de directeur van het eerste uur. De democratisering golf, die in 1968 in Parijs begon, deed ook Utrecht aan. Hoe redelijk of onredelijk Schneider ook was, hij was de autoriteit en daarom fout.

"Ik kon kiezen tussen blijven of een hartinfarct." Herman van Run werd als oudste docent benoemd tot tussenpaus.

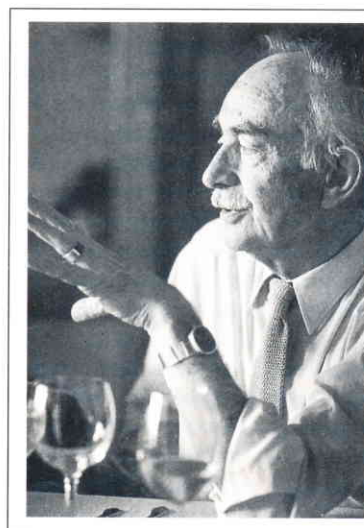
"Sommige docenten gingen al dan niet uit laffe modezucht mee in die revolutie." Als belangrijkste exponent hiervan ontstond het vraag-en-aanbod-onderwijs. De docent bood naar eigen inzicht een lesgroep aan en dan maar wachten tot er klanten in de winkel kwamen.

Er ontstonden de meest bizarre lesgroepen zoals sensitivity-training. Paul Zijlstra, die van Run opvolgde: "Vraag en aanbod heeft niet altijd goed gefunctioneerd, er waren uitwassen, maar daar reken ik sensitivity-training niet toe. Ik heb het altijd merkwaardig gevonden dat een journalist in een hoog tempo informatie doorgeeft zonder daarbij iets van gevoel over te brengen.

Een sportjournalist doet dat wel, die laat merken of hij het vrolijk, leuk of treurig vindt. De journalist moet meer reke-

ning houden met de ontvanger. Uit een proef die we in de buurt van de school hiërden bleek dat mensen de krant niet begrepen."

Schneider: "Er was sprake van een vergaarde vorm van idealisme van studenten en docenten. Een idealisme, dat zo ver ging dat het ten koste ging van anderen die dat niet deelden. Dat is de tragiek van deze periode."

HERMAN VAN RUN:

'Iemand die van zichzelf een gouden pennetje heeft, hoef je niet op te leiden.'

Foto: Ton Borsboom

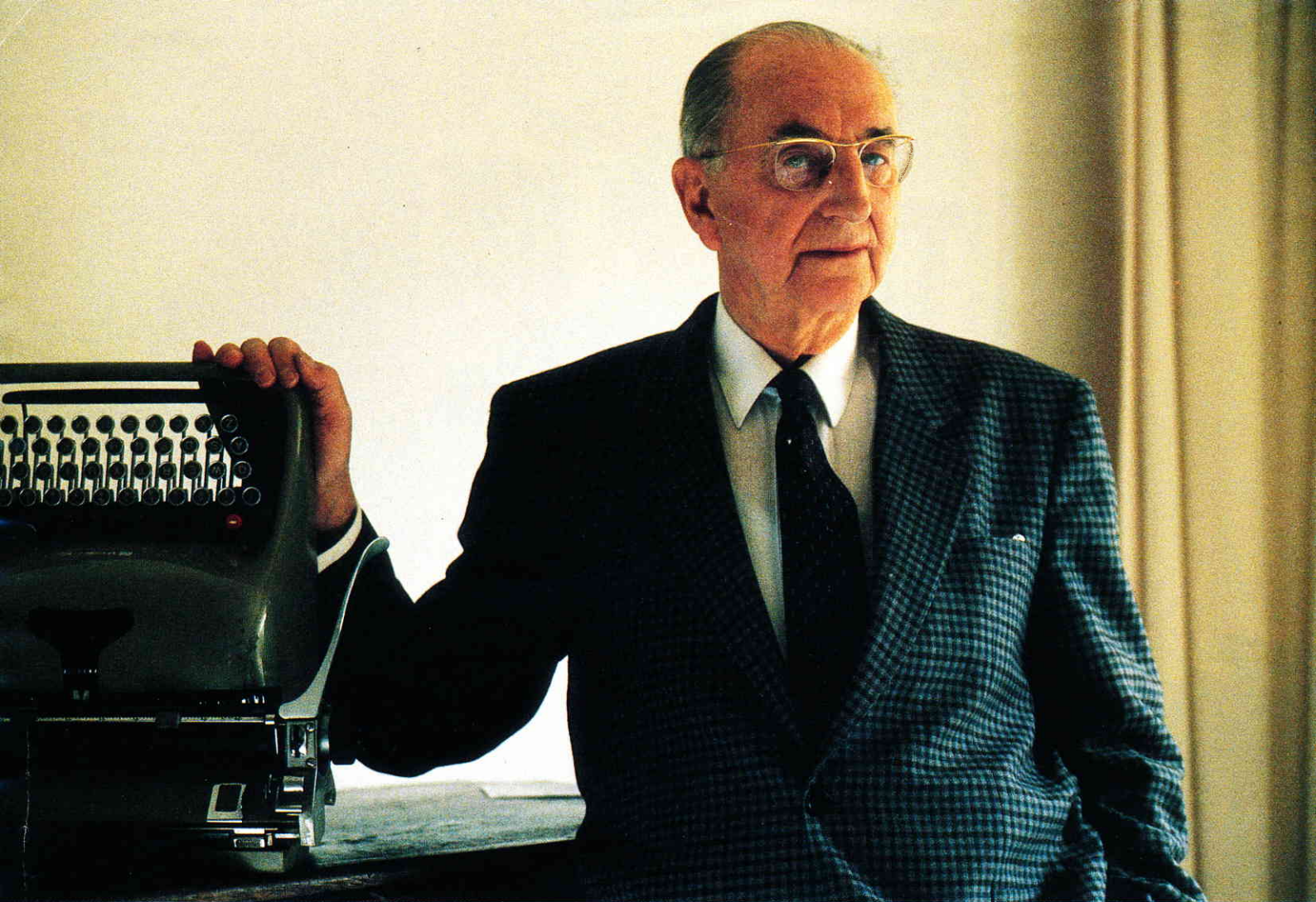

Foto: Theo van Hout

Van Run: "Je hebt het over idealisme. Denk je dan niet stiekem in dat smalle achterhoofd van jou: niet slechts idealisme, maar bekrompenheid, geborneerdheid, drijfverij." Schneider: "Zonder twijfel speelt dat een grote rol."

Zijlstra: "Ik moet erkennen dat het voor veel studenten en docenten heel aantrekkelijk was zoals het toen ging. De student werd niet gehouden aan enige verplichting."

Schneider: "Doet geen examen. Dat was een pre."

Nadat de glazen wederom gevuld waren met Côte du Ventoux kwamen de directeuren te spreken over hun eigen macht en onmacht. "De fusie met de Hogeschool Midden Nederland (HMN) in 1988 heeft de directie iets meer armslag gegeven. Op het moment dat HMN richtlijnen begon uit te vaardigen kreeg ik het wat makkelijker", zegt Elzerman.

"Maar met botte machtsuitoefening bereik je zelfs in het huidige tijdperk weinig", zegt Hagen. "Het komt aan op tact. Het gaat er om dat je de ideeën die je hebt, kunt verkopen aan de mensen die ze moeten uitvoeren. Een directeur heeft tegenwoordig weer

een duidelijke bevoegdheid. Hij speelt weer een kardinale rol bij functioneringsgesprekken en sollicitaties.

"Toen ik als docent kwam solliciteren was dat wel anders. Peter Craghs leidde mij naar de sollicitatiecommissie. Hij zei: 'Nu mag je blij zijn dat ik daar bij mag zitten.'" Craghs: "Dat was voor de fase dat ik definitief stemrecht kreeg. Toen ik op school kwam, was mijn macht betrekkelijk gering.

Functie, taak en verantwoordelijkheden waren in de wet vrij nauwkeurig vastgelegd. Maar de bevoegdheden die er bij hoorden werden slechts met een regeltje afgedaan. De bevoegdheden waren door die wet heel ruim, maar in de praktijk heel krap. Ik had een wat sloverige taak. Dat kwam omdat er mensen rond liepen die meenden medezeggenschap te moe-

ten hebben over hun eigen opleiding. Iedereen moest de zaak bij elkaar houden en in balans houden maar kon dat lang niet altijd. Temeer daar ik zelf vond dat de democratie erin vaak een kans diende te hebben.

De algemene schoolvergadering (ASV) was vaak de oppermacht," vertelt Van Run.

"Zo herinner ik mij nog dat wij een voorlichtingsbrochure hadden gemaakt voor de aankomende studenten. Daar stond in da-

MAARTEN SCHNEIDER:

'Een idealisme dat zo ver ging, dat het ten koste ging van anderen.'

Foto: Ton Borsboom

Foto: Theo van Houts

het vak van journalist hoge fysieke en psychische eisen stelt. Dat mocht niet gezegd worden van de ASV. Het zou mensen afschrikken. Na oeverloos vergaderen en ellenlange discussies is het er toch in blijven staan. Daarna hebben studenten onder aanvoering van docent Meeuwssen een begeleidende brief aan alle kandidaten geschreven. Meeuwssen was overigens speciaal aangehouden om de sensitiviteit te beheren.

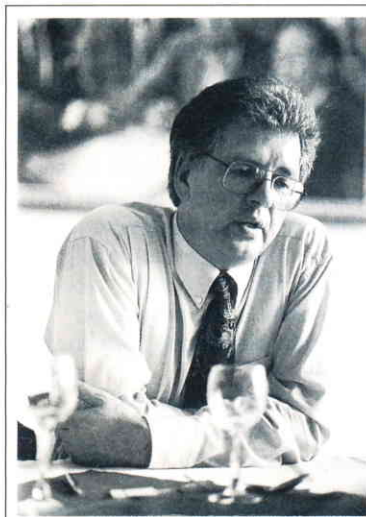
Volgens mij had hij grote moeite met zijn eigen sensitiviteit." Ook Zijlstra had als directeur weinig te vertellen. Een voorbeeld typeert zijn geringe macht. "Het ministerie van Onderwijs vroeg ons het aantal aanmeldingen van eerstejaars te registreren. Men wilde weten hoeveel mensen zich bij meerdere opleidingen tegelijk aanmeldde. De ASV protesteerde heftig tegen vragen omtrent het be-

roep van de ouders en militaire dienst. Dat was in die tijd absoluut 'out of the picture'. Ik heb het ministerie ervan overtuigd dat deze vragen er uit moesten. Kom ik in de ASV, was het nog niet goed. Toen ben ik met de meest fervente tegenstanders naar Den Haag gereden. De ambtenaren waren alleraardigst. Als er echt een goede reden was waarom be-

paalde vragen werden gesteld dan legden ze dat uit. Als ze geen goede reden hadden waren ze bereid om die vragen te laten schieten. Op de terugweg in de auto zei ik 'toch geen slecht resultaat.' De studenten wantrouwen de zaak extra omdat de ambtenaren zo aardig en coulant waren. Dat tekent de sfeer."

De naweeën van de democratisering duurden tot begin jaren tachtig. De schoolbevolking had genoeg van de chaos en wilde meer structuur. Pas onder het bewind van Huub Elzerman verdwenen de laatste rudimenten van de veel bewogen tijd. Van Run: "Waren wij een MTS geweest dan had de revolutie veel korter geduurd. Journalistiek blijft nu eenmaal per definitie lang gevoelig voor mentale en intellectuele ontwikkelingen in de samenleving. Ook dat hele sensitivity-gedoe was daar een onderdeel van."

Afgelopen schooljaar werd door aankomen de studenten voor het eerst sinds 1968 weer toelatingsexamen gedaan. Tot grote tevredenheid van Elzerman. "Ik heb veel gewild en nagestreefd, maar een ding heb ik niet kunnen bereiken: het herinvoeren van een toelatingsexamen. Ik feliciteer de school ermee dat het na jarenlange discussie is ge-

HUUB ELZERMAN

'Op het moment dat HMN richtlijnen begon uit te vaardigen kreeg ik het makkelijker.'

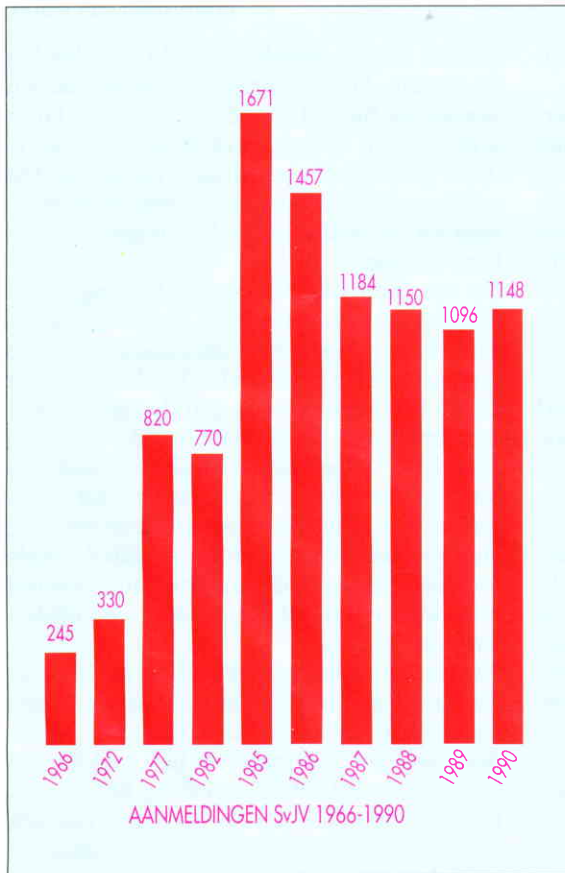
Foto: Ton Borsboom

lukt de beroepspraktijk een beetje gelijk te geven. Een toelatingsexamen waarin in ieder geval een zekere mate van basistalent wordt getoetst en dat de onderkant die slechts voor de school en zichzelf verdriet oplevert uitgeselecteerd wordt."

In hoog tempo werkt Piet Hagen het dessert, een advocaatparfait, naar binnen. Hij neemt nog even het woord voordat hij zich weer aan het directeurschap moet wijden. "Ik denk dat ons vak in vergelijking met 25 jaar geleden zich ontwikkeld heeft van journalistiek binnen de kerkprovincie tot een internationaal vak en dat heeft grote gevolgen voor de school. We zijn bezig met een internationaal jaar. Er zijn contacten met vier, vijf Europese scholen in Europa. Naast de Europese contacten zullen contacten met Amerika worden aangevat; we hebben ze met Rusland."

Hagen heeft de deur nog niet achter zich dicht getrokken of Van Run neemt het woord. "Als ik het briefpapier van de school zo zie, dan kan dat 'internationale' instituut niet eens het briefhoofd foutloos spellen. Hogeschool Midden Nederland, drie afzonderlijke woorden, fout dus. Faculteit, wat een blaaskakerige overschatting. Dan staat er 'journalistiek en communicatie' met daarachter afzonderlijk het woord Opleidingen. Daar is geen wijs uit te worden. Dat betekent helemaal niets. Kortom, het deugt aan geen kanten en dan praten over uitwisselingen met Columbia en de Verenigde Staten, onzin."

Inge de Krosse
Marc Belinfante

Te Gast: Kees Schaepman

Ik heb maar anderhalf jaar op de School voor de Journalistiek gezeten en vijftien jaar bij Vrij Nederland, maar sommige dingen hebben ze me nooit afgeleerd. Op redactievergaderingen vraag ik nog al-

tijd precies op de verkeerde momenten wat? wie? waarom?

Voor ik naar de school ging, had ik een paar jaar gevaren. Holland had toen nog glorie. Op weg naar mijn schip in Le Havre was ik in de mei-revolutie van 1968 in Praag terecht gekomen -in uniform op de barricaden,

maar wel per ongeluk. Zoiets laat toch altijd een indruk na, bij mij moest daarna ook alles anders.

De koopvaardij was leuk geweest, de journalistiek leek leuker. Ik gaf me op voor het vergelijkend toelatingsexamen van de School voor de Journalistiek, die net was opgericht.

Journalisten waren in die tijd kleine mannetjes en vrouwtjes met kleine pen-netjes, die hun plaats moesten weten tussen de groten der aarde. Goede omgangsvormen waren voor een verslaggever belangrijker dan een opschrijfboekje.

Ook in Utrecht moesten alle tegels nog gelicht worden. De directeur hield een soort ballotage-gesprekken voordat aspirant-studenten werden toegelaten tot het examen.

Manieren had ik aan boord wel geleerd, gelukkig. Hoeveel voorsprong mijn gepoetste schoenen mij gaven, besefte ik pas toen ik de anderen zag die aan het toelatingsexamen deelnamen. Feike Salverda (ex-Joop van den Ende) had een warrig baardje, Cees Mijnten (nu ambtenaar/voorlichter) had een Beatle-kapsel. Dirk Dragstra (nu woordvoerder van de Nederlandse Spoorwegen) had een snor en een spijkerpak. Wat een zootje ongeregeld.

Ik was zenuwachtig geweest voor het toelatingsexamen. Ik had net een reis van vijf maanden achter de rug op de m.s. Aristoteles. De havens van Corinto, San Juan en Colon kende ik als mijn broekzak. Maar van Nederlandse politiek wist ik niets. En ik dacht - leek

die ik toen nog was - dat een journalist vooral weetjes moest weten. Dus had ik met moeite de namen van alle kabinetsleden in mijn hoofd gestampt. Toen ik de mensen zag waarmee ik moest wedijveren, bekreep mij een ongekend gevoel van zelfverzekerdheid. Als dat journalisten konden worden, kon ik het ook.

Goede omgangsvormen waren voor een verslaggever belangrijker dan een opschrijfboekje

Ik ben dan ook door dat vergelijkend toelatingsonderzoek heengekomen. Maar nog voor ik overging naar het tweede jaar groeide het haar tot op mijn schouders, droeg ik alleen nog versleten uniformjasjes en had ik al mijn stropdassen weggegooid. Gelukkig had de school zich ook aangepast. Daar tierde de revolutie; meningen waren heiliger dan feiten.

Een diploma heb ik niet gehaald, dus daar heb ik ook geen last van gehad. Als van Max Pam na een juichende reportage over Castro's Cuba meesmullend werd gezegd dat hij door Utrecht besmet was, kon ik me op de vlakke houden: mijn naam stond nergens op een lijst van ex-leerlingen.

Als ik toevallig weer eens op de school kwam, hoorde ik altijd weer dat het nu beter ging. Er werd weer onderwijs gegeven, liet ik mij vertellen.

Een paar jaar geleden heb ik nog eens over de school geschreven. Ik zat bij een eindexamen. De kandidaat had een reportage over Costa Rica geschreven.

"Heb je ook een boek over dat land gelezen voor je er naar toe ging?", vroeg de gecommiteerde. Ik zie nog de verbaasde ogen van die jongen. Een boek? Hoezo?

Maar nu gaat het écht beter. Vorige maand gaf ik er zelf les.